

Алешугіна Н.О.

кандидат економічних наук, доцент кафедри туризму
Чернігівський національний технологічний університет

ДО ПИТАННЯ МОЖЛИВИХ НАСЛІДКІВ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО ТУРИЗМУ

Актуальність. З огляду на значення сільського туризму багато країн прагне використовувати його переваги. Проте, доцільним буде припустити, що він, як і кожний вид діяльності, має як позитивні, так і негативні ефекти. Нині більша увага вчених прикута до проблем розвитку сільського туризму та їх подолання [1,2,3]. Але даний вид діяльності сам може породжувати проблеми, які є перешкодою для інших об'єктів та видів діяльності, а також його самого. Сільський туризм здатен впливати на усі елементи зовнішнього середовища: природу, соціум та економіку. Причому, не завжди цей вплив є позитивним.

Мета Автор ставить за мету здійснити короткий огляд проблем, що можуть бути породжені сільським туризмом внаслідок його незбалансованого, некерованого розвитку.

Результати. Наслідки впливу розвитку сільського туризму на природне середовище. В сільському туризмі якість природного середовища є не лише екологічною, але й економічною категорією. В селі туристів наряду з іншими перевагами приваблює можливість відпочинку в природному оточенні. Таким чином, селяни та громада, які прагнуть розвивати на своїх територіях сільський туризм, повинні усвідомити значення стану довкілля для успіху справи. Повинна активізуватися діяльність щодо охорони та відновлення природних об'єктів, братися під охорону унікальні та естетично значимі природні об'єкти, облагороджуватися присадибні ділянки та місця загального користування, розчищатися джерела, ставки, розводитися риба, висаджуватися квіти та дерева тощо. Туристи теж можуть прийняти посильну участь у відновленні природного середовища.

У той же час неодмінно буде спостерігатися зростання площинного антропогенного тиску на природні комплекси з усіма наслідками, що призводять до погіршення якості навколишнього природного середовища: порушенням ґрунтово-рослинного покриву, збідненням флори та фауни.

Городяни звикли до вищих стандартів життя, що пов'язано із надмірним споживанням та створенням значної кількості відходів. Намагання сільських господарів забезпечити гостям усі блага призведе до збільшення використання води, електрики, газу. У той же час значно збільшиться і кількість відходів, що не можна утилізувати у господарстві: скло, пластик і т.ін. В селах зазвичай не організований централізований вивіз сміття, і дуже часто придорожні канави, рівчаки, ставки стають місцем стихійних звалищ, що шкодить естетиці та екології довкілля. Збільшуватиметься кількість стічних вод, які за відсутності в селі каналізації теж стають проблемою. Потрапляючи у ґрунт, вони забруднюватимуть і ґрунтові води, які на селі є основним джерелом питної води. Це створює небезпеку поширення інфекційних хвороб. Із зростанням кількості туристів збільшуватимуться обсяги використання синтетичних миючих засобів, що теж забруднюють ґрунти та ґрунтові води.

Зростання обсягів сільського туризму породжуватиме необхідність будівництва нових об'єктів, для чого відводитимуться нові території, змінюватиметься функціональне призначення сільськогосподарських земель та об'єктів природо-заповідного фонду.

Організація дозвілля туристів в природному середовищі призведе до збільшення обсягів збору грибів, ягід, виснаження грибоносних площ та ягідників, загрожуватиме існуванню рідкісних рослин, а також створюватиме небезпеку виникнення лісових пожеж.

Зважимо соціальні наслідки розвитку сільського туризму. По-перше, сільський туризм поновлює втрачений городянами зв'язок із селом. Іншим позитивним соціальним аспектом розвитку сільського туризму є зміцнення здоров'я туристів за рахунок доступу їх до екологічно чистих умов проживання, продуктів, ведення ними більш природного та здорового способу

життя. Відпочиваючи на селі, туристи набувають нових знань та навичок, розширюють кругозір. Особливо корисним відпочинок на селі є для дітей, які мають змогу спілкування з тваринами, проводять час в активних іграх та розвагах, мають доступ до екологічно чистих, корисних та недорогих продуктів харчування.

Для громад, що розвивають сільський туризм, безсумнівною перевагою є розвиток соціальної інфраструктури села: клубів, бібліотек, закладів харчування, торгівельної мережі тощо. Молодь може знайти застосування своїх здібностей та залишитися у селі. Як наслідок - покращення демографічної ситуації.

Втім, можливо, що місцеве населення більше потерпає від розвитку сільського туризму, ніж матиме від нього вигод. Насамперед, сільським туризмом більше займаються заможні селяни, ніж бідні, яким додаткові доходи потрібніші. Отже, сільський туризм поглибить соціальне розшарування сільських громад із усіма наслідками: ворожнечею, конфліктами, заздрощами [4]. Зі сторони місцевого населення, які не займаються підприємництвом в сільському туризмі, може виникнути роздратування втратою спокійної атмосфери сільського життя через надмірну кількість туристів та їхню розкуту поведінку у селі. Гучна музика, натовпи чужинців, рух транспорту, черги в магазинах, витоптування трави на сінокосах, посівів на полях, некоректна поведінка туристів – потенційні причини конфліктів між селянами та туристами. Окрім звичного для городян способу життя, яке не сприймається селянами, туристи можуть сприяти розповсюдженню несприятливих соціальних явищ: наркоманії, проституції, хвороб. Сільська молодь – найбільш вразливий контингент. Приваблена мішурою легкого життя, морально неусталена, вона може заперечувати авторитет консервативніших батьків, шукати легких заробітків, частішають прояви девіантної поведінки [5]. Окрім того, сільський туризм небезпечний появою потреб місцевого населення у вищих стандартах життя, не підкріплених матеріальними можливостями, що

призводить до розхитування духовних устоїв особистості та, врешті-решт – до злочинності.

Окремо виділимо культурні наслідки розвитку сільського туризму.

Внаслідок більш скромних економічних можливостей на селі довше зберігається традиційна забудова, предмети домашнього вжитку, а також звичаї, традиції. У випадку розвитку туризму культурні особливості села теж стають економічною категорією. Саме вони приваблюють осіб, які відчувають ностальгію за своїм дитинством, прагнуть пожити життям своїх предків. Тому селяни зацікавлені у збереженні та відновленні місцевої культури та ремесел, традиційної забудови, охороні культурних пам'яток, відродженні народних традицій та обрядів. На селі поживається культурне життя, створюються аматорські театри, полегшується доступ до інформації. Сільський туризм здатний підтримувати місцеву культуру в сільських районах, заохочуючи місцеві громади до відновлення місцевих і регіональних історичних пам'яток (з метою покращення їх атракційності, а відтак, більшої популярності серед туристів і росту обсягів туристичної відвідуваності місцевості). До позитивних культурних наслідків сільського туризму віднесемо також налагодження діалогу між українськими регіонами й виховання поваги до їх культур, а також любові до рідної природи, толерантності, шанування родинних цінностей.

Негативні культурні ефекти сільського туризму пов'язані із комерціалізацією доступу до культурної спадщини, внаслідок чого автентичні обряди та традиції можуть підмінятися театралізованими виставами, “шароварщиною”. Виробництво предметів декоративно-ужиткового мистецтва ставляться на потік, що йде на шкоду їх естетичному вигляду. Дуже часто виробляються вони навіть не в Україні, а в Туреччині, Польщі чи Китаї. Масова культура поширюється серед селян, витісняючи традиційну.

Економічні наслідки розвитку сільського туризму. Захоплення сільським туризмом як засобом вирішення економічних проблем теж потребує зваженого підходу, оскільки й для економіки існують негативні наслідки.

З одного боку, сільський туризм за умови ефективного менеджменту здатний реально поліпшити якість життя у сільській місцевості. Доведено, що сільський туризм як вид господарської діяльності сприяє диверсифікації економічної діяльності сільського населення, а отже зменшує ступінь невизначеності та ризику на випадок несприятливої зміни кон'юнктури ринку продовольчої продукції, забезпечує додатковий дохід, створює нові робочі місця. Він може збільшити надходження до місцевих бюджетів, а відтак, вплинути на збільшення фінансування бюджетних організацій, серед яких освітні, медичні, культурні заклади.

Проте, захоплюючись сільським туризмом на шкоду іншим, вже сформованим традиційним галузям господарювання, можна поставити під загрозу їх існування, а отже, й продовольчу безпеку регіону та країни. Сільським господарям важко поєднувати сільськогосподарську та туристичну діяльність, тим більше, що туристичний сезон збігається з сезоном польових робіт. Це йде на шкоду чи одному, чи іншому виду діяльності.

Ще одним відчутним для місцевого населення негативним ефектом сільського туризму може бути зростання вартості землі та цін на нерухомість в населених пунктах, забезпечених кращими рекреаційними ресурсами. Місцеве населення поступово втрачає доступ до цих ресурсів. Не маючи можливості придбати житло для своїх дітей у рідному селі або у місті, батьки змушені продавати свої помешкання та земельні ділянки городянам, які володіють набагато більшими фінансовими можливостями. Села поблизу великих міст та у курортних місцевостях починають забудовуватись елітними котеджами. Крім конкурентного витіснення місцевого агротурвиробника з його рідного села, помітним стає ще й ефект неприязного ставлення пересічного місцевого населення до розкішних 3—4-зіркових агро-пансіонатів, розбудованих на територіях їхніх селищних рад заїжджими комерсантами. Захоплення природних, соціальних та економічних благ підприємцями та туристами, які володіють більшими фінансовими можливостями, ніж місцеве населення, зменшує його доступ до них. Законодавча невизначеність сільського туризму

веде за собою тінізацію цього сектора туристичних послуг та зменшення надходжень від цієї діяльності до державного та місцевих бюджетів.

Висновки. Таким чином, зрозуміло, що сільський туризм може чинити не лише позитивні ефекти, але й мати досить серйозні негативні наслідки. Тож актуальними залишаються вимоги до організації його розвитку на засадах дрібномасштабності, підтримання добробуту місцевого населення та дружнього ставлення до довкілля.

Література:

1. Барановський М.О. Туризм як форма активізації розвитку сільських депресивних територій [Текст] / М.О. Барановський. // Вісник Львів. у-ту. Серія: Міжнародні відносини. – Львів, 2008. – Вип. 24. – С.15.

2. Мельниченко О.Б. Стан і перспективи розвитку сільського туризму в Україні [Текст] / О.Б. Мельниченко. // Економіка. Управління. Інновації. - 2011. - №1 (5).

3. Габчак Н. Географічні чинники розвитку сільського туризму Закарпаття [Текст] / Н. Габчак. // Вісник Львів. у-ту. Серія географічна. Львів, 2013. – Вип.43. Ч. 1. – С. 157–162

4. Рутинський М. Й., Зінько Ю.В. Сільський туризм. [Текст] / М.Й. Рутинський, Ю.В. Зінько. – К.: Знання, 2006. – 271с.

5. Особливості формування соціокультурних цінностей молоді аграрних регіонів. Монографія. [Текст] / Л.А. Чекаль, В.П. Культенко, С.М. Гейко, Н.М. Гудіна. – Ніжин: Видавець ПП Лисенко М.М., 2013. – 278 с.